Autor Guste Santini
Četvrtak, 16 Rujan 2004 20:23

U osnovi postoje dva tržišna modela privređivanja: anglosaski i rajnski model. Prvi se provodi preko tržišta kapitala i individualizaciojom rizika; drugi putem bankraskog sustava i socijalizacijom rizika. Iz takvog određenja imamo i različito definiranu državu. U modelima koji preferiraju anglosaski model tržišta država sudjeluje u finalnoj raspodjeli društvenog proizvoda neuporedivo manje nego što je to slučaj u rajnskom modelu privređivanja. Tako je ukupna porezna presija u SAD-u, Japanu i Engleskoj neuporedivo niža nego što je to u Njemačkoj, Nizozemskoj, Danskoj i posebice nordijskim zemljama. Romanske zemlje iako bliže rajnskom modelu privređivanja ipak valja posebno tretirati.

Navedene karakteristike mogle su se jasno uočiti od kraja XIX stoljeća do početka 70-tih godina prošlog stoljeća (orijentaciono Prvi naftni šok). Od tada počinje «sumrak» welfare statea i kod rajnskog modela privređivanja. Kresanje socijalnih prava prisutno je i danas. Prvi i temeljni čimbenik je pobjeda neoliberalističke koncepcije što znači anglosaski model privređivanja i rastuća globalizacija.

Drugim rječima od sedamdesetih godina prošlog stoljeća na važnosti dobija kapital odnos koji, u funkciji učinkovitosti, povećava razlike između razvijenih i nerazvijenih zemalja; u okviru pojedinih zemalja na povećava se raspon između siromašnih i bogatih građana. Ekonomisti to nazivaju porastom indeksa koncentracije raspodjele dohotka i bogatstva. U toj priči tzv. tranzicijske zemlje imaju posebno dramatičan rast indeksa koncentracije dohotka i bogatstva. Kretanja podsjećaju na prvobitnu akumulaciju kapitala sličnu onoj kada su «ovce pojele ljude» odnosno kada su se u Americi javili baruni i u vezi s njihovim poslovima poznati skandali (o čemu je analitički progovorio Veblen).

Zadatak je poreznog sustava da «ispravlja» učinke tržišta (primarna raspodjela) kako bi se, sukladno socijalnim (ustavnim) načelima (sekundarna) raspodjela dohotka učinila što prihvatljivijom. Otuda nije dovoljno da se porezni sustav temelji na progresivnom oporezivanju već, kada govorimo o principu korisnosti, on mora biti veći nego što to sugerira načelo marginalne korisnosti. Koliko će biti veći zavisi o stupnja socijalne senzibilnosti odnosne zemlje.

Potrošni porezi zbog svoje regrisivnosti zapravo su asocijalni i stoga su u funkciji kapital odnosa. Porezni teoretičari, istini za volju, smatraju da nije dovoljno promatrati porezne terete odnosno učinke oporezivanja u kratkom reku već je potrebno u vidu imati cjelokupni životni ciklus. Prema tome, kada je riječ o socijalnoj funkciji poreza tada je relevantno određenje društvenog a ne samo privrednog sustava. Pri tome, slučaj porezčnog sustava Hrvatske nikako ne možemo ocijeniti socijalnim.

Bogati smatraju da je štetna socijalna zaštita iznad egzistencijalnog minimuma jer ista zapravo negativno utječe na cjelokupni proces reprodukcije. Ipak nije moguće ne primjetiti da u mnogim zemljama radnici rade za nadnicu od svega jednog dolara što nije dostatno ni za prostu reprodukciju radne snage (Karl Marx) i čemu bi se sigurno suprostavili ekonomisti kao što su Maltus i Ricardo (poznati zagovornici minimalnih nadnica).

Hrvatska kao mala i otvorena i - uz to - nerazvijena zemlja posebno mora voditi računa kako

definirati i implementirati socijalnu funkciju. U prvom redu valja preispitati strukturu javne potrošnje (općetnito) i to po kriteriju značenja pojedinog oblika javne potrošnje u kratkom, srednjem i dugom roku. Tako je recimo od presudne važnosti preispitati ambiciju Hrvatske da igra značajniju ulogu u međunarodnim aktiavnostima. Mala zemlja kao Hrvatska ionako ima velike fiksne troškove i svoju opravdanost mora tražiti putem što jefitnije i socijalno odgovorne države sukladno srednje evropskom kulturnom i socijalnom podneblju. Ostali troškovi, po mom mišljenju, predstavljaju jalove troškove koji imaju negativni multiplikativni učinak.

I konačno J. F. Kennedy je rekao: «Ako društvo nije u mogućnosti povoći mnogobrojnim siromasima neće biti kadro ni spasiti malobrojne bogataše.»